

Fig. 1. Ydre, set fra sydøst. NE fot. 1979. - *Exterior seen from the south-east.*

HALLENSLEV KIRKE

LØVE HERRED

Kirken er i Roskildebispens jordebog ansat til 2 mk.¹ 1339, 1349,² 1441³ og 1533⁴ nævnes en præst ved kirken, der 1553 skal være blevet *anneks* til Sæby.⁵

1567 havde sognet 20 tiendeydere.⁶ 1651 fik Jens Jensen i København for sit tilgodehavende hos kronen i pant udlagt krongods i Hallenslev, herunder jus patronatus. 26. marts 1652 skødede han denne til Axel Juel til Volstrup tillige med kongens tiende af sognet, og det følgende år ansøgte Juel om kgl. bevilling herpå samt al anden herlighed og kaldsret, sådan som kongen og bomændene i Hallenslev tilforn havde nydt. Bønderne havde ved sognekaldsmænd hørt og kaldet den af de højlerde til Sæby udpegede præst, der senere havde fået kaldsbrev af professorerne og kollats af lensmanden. Herefter fik Axel

Juel, ejer af Gundetved (Selchausdal), 19. juli 1653 bevilling på jus patronatus; han skulle holde kirken ved magt, og med hensyn til præst at kalde og konfirmere skulle han have samme frihed eller ret, som kronen eller lensmanden på kongens vegne og bomændene i sognet hidtil havde haft (vedr. kaldsretten, sml. Sæby).⁷ Med rentemester Henrik Müllers (jfr. altersølv 1675) overtagelse af Gundetved og Sæbygaard 1664 indledes formentlig det langvarige tilhørsforhold til Sæbygaard⁸ og senere den herfra oprettede avlsgård Frihedslund.⁹ 1. jan. 1943 overgik kirken til selveje.

Kirken ligger i landsbyens søndre del, på toppen af et bakkedrag syd for Tissø og med frit

udsyn over det åbne land i øst. Kirkegården har i 1876¹⁰ fået en mindre udvidelse mod syd, men er ellers næppe væsentlig ændret.

Kirkegårdens hegn og indgange. Ældst er nordmuren øst for indgangen samt den tilstødende østsides nordre del. Dette hjørne af hegnsmuren består af store røde sten over en markstenssyld, der stedvis går højt op i murværket. De hvidkalkede mure, som afdækkes af røde vingetegl, er indvendig på en mindre strækning i nord fornyet med små gule sten. De øvrige mure stammer fra kirkegårdsudvidelsen 1876; dog er sydsidens ombygget 1982.¹¹ I øst og nord er disse murstrækninger hvidkalkede, mens ydersiden i syd og vest står blank. Inder siden af sydmuren er sortmalet, men i øvrigt næsten helt jorddækket som følge af terrænets bratte fald mod gaden. Kirkegårdens sydøstre hjørne udgøres af nabogårdens staldlænge. - Et *†stengærde*, som nævnes 1810,¹² hegnede endnu 1862 kirkegårdens søndre side samt dele af dens østre.¹³

Hovedindgangen er i nord og består af to sortmalede jerntremmefløje, ophængt i murede piller af små gule sten. I sin nuværende skikkelse kan indgangen stamme fra 1882,¹³ da man ønskede ændringer af den eksisterende hovedindgang, som muligvis var en *†portal*?¹⁴

I sydøst ved staldlængen er der en låge, som lukkes af hvidmalet trætreemfløj. En parkeringsplads er i nyeste tid anlagt uden for nordmuren.

Vest for hovedindgangen er i 1900 opført et *ligkapel*,¹³ hvis nordre flankemur erstatter et stykke af kirkegårdsmuren. Materialet er små gule sten, og bygningen, hvis dør sidder i østgavlen, står hvidkalket med tag af røde vingetegl. 1964 er kapellet forsynet med en lavere udbygning i vest, som rummer fyrrum og toiletter.

Omkring kirken er 1926¹³ lagt et *fortov* af store betonplader, som nu er afløst af brosten ud for våbenhusgavlen.

Kirken består af kor og skib, antagelig opført i 1100'rne. Hertil er i senmiddelalderen føjet fire tilbygninger: sakristi, tårn, kapel (nu materialhus) og våbenhus. Orienteringen afviger mod nord.

Den oprindelige stenkirke, hvis plan er udstykket efter en tredeling,¹⁵ er opført af *rå* og *kløvet marksten* og støbt i nogenlunde regelmæssige skifter mellem kvadersatte hjørner. Udvendig fra sakristiets loft og indvendig på triumfvæggens vestside over hvælvet ses levn af oprindelig murbehandling: udglattet, næsten dækkende fugemørtel med *kvaderridsning*. Her-

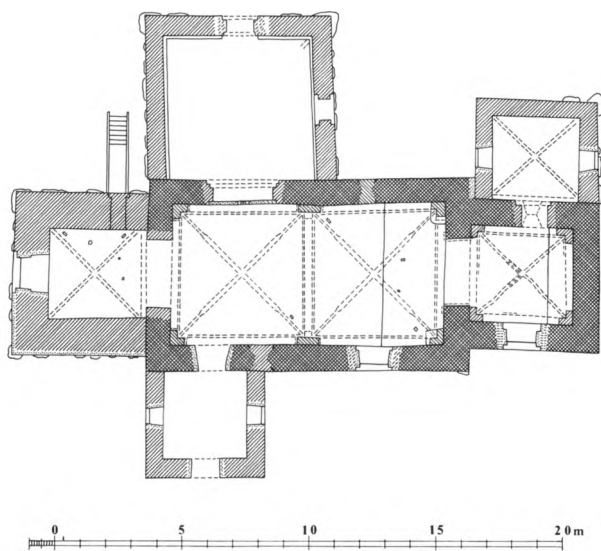

Fig. 2. Plan. 1:300. Målt af MB 1966, tegnet af Marianne Nielsen 1983. Signaturforklaring s. 9. - *Ground-plan. Key on p. 9.*

over dækkes ydermuren af grov, grusblandet mørtelpuds, som også er benyttet til afretning af vinduesåbningerne. På overvæggene ses rester af en glat, hvidtet puds. Murhøjden ved skibets nordøstre hjørne er 4,25 m, målt mellem brolægning og gesims.

Korets nordre *vindue* står som indvendig niche, men er udvendig lukket med munkesten, hvis hvidtelag viser, at vinduet er blændet inden sakristiets opførelse. Udvendig er bredden 65 cm, indvendig 73 cm. Højden ved indre murflugt er mindst 108 cm, men kan ikke bestemmes med sikkerhed, da det oprindelige rundbuede stik ved en sekundær ændring, muligvis i forbindelse med hvælvslagningen, har fået nærmest vandret forløb. Skibets to vinduer i nordre flankemur samt det vestligste i syd er tilmurede, men anes både ud- og indvendig. Nordsidens vestre er delvis borttaget ved genembrydningen til kapellets arkade.

Syddøren er bevaret, men stærkt ændret med ydre spidsbue fra 1800'rne. Mod det indre udvider den sig med smige vanger og en rundbuet afdekning, som ikke er oprindelig.

Den slanke, rundbuede *korbue* er bevaret med *kragbånd*, hvis oversider ligger 2,4 m over korgulvet. Profilet, som er ført om på triumfvæggen, har tilsyneladende haft nedre skråkant, men fremtræder nu stærkt fornavet og sløret af talrige hvidtelag. - Vestre taggavl er bevaret.

Ændringer og tilføjelser. Indbygning af *hvælv* kan være sket allerede i 1300'rne, men næppe samtidig i kor og skib. Korhvælv, som præges af reparationer, har vægpiller, der uden vederlagsmarkering fortsætter i spidse, helstens skjoldbuer; ved ommuring har den østre skjoldbue dog fået ellipseform. De oprindelige ribber, som er bevaret i vest, er kvartstens, der foroven har vulstprofil med plattery. Hvor kapperne ikke er fornyet, ses endvidere en lille vulst langs skjoldbuerne. Såvel dette træk som ribbernes profil kendes fra en række andre hvælv¹⁶ i det vestsjællandske område.

Skibets hvælv har detaljer, som viser nært slægtskab med hvælvene i Svallerup, Rørby, (Ars hrd.), Nordrup og Lundforlund (DK. So-

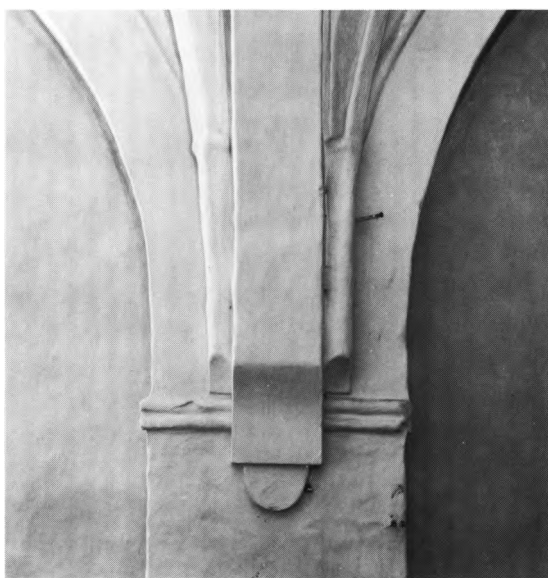

Fig. 3. Detaljer af skibets hvælv ved sydsidens vægpille (s. 947). HJ fot. 1983. - Details of the nave's vault by the southern wall-pier.

rø s. 646, 703). De to fag hviler på vægpiller, som antagelig har haft et nu borthugget frem-spring under gjordbuen. Den er i stedet - formentlig ved en restaurering i 1800'rne - affaset mod tunget konsol i vederlagshøjde, ligesom de flankerende ribber har hulkantet affasning forneden. De bevarede dele af midtpillernes omløbende kragbånd er en dobbeltvulst uden mellemrum, mens de vestre hjørnepiller har ensidige hulkantede kragbånd, og de østre savner vederlagsmarkering. Gjordbuen og skjoldbuerne er spidse og helstens brede; ribberne kvartstens forneden og halvtstens foroven. De ribber, som udgår fra sydsidens midtpille, fremtræder over vederlaget som rudimentære dværgsøjler med skaftning (fig. 3). Kapperne afløb mod de bærende buer markeres af vulst, og i enkelte svikler ses små rektangulære spygat. De to huller i østfagets østre kappe kan have været benyttet i forbindelse med ophæng af inventar.

Hvælvslagningen har ikke medført nævneværdig forhøjelse af murkronerne og den bevarede vestgavl. Derimod er der sket en ombygning af *korgavl*en, omend dette indgreb ikke nødvendigvis hører sammen med hvælvslag-

ningen. Ommuringen giver sig til kende i det ydre, hvor gavlen og sydøsthjørnet er af mункesten (med en række bomhuller) fra omtrent 1 m over brolægningen og op til et forsænket vandret bånd i højde med sakristiets murkrone. Et par skifter herunder har gavlen et savskifte, som kan have stået i forbindelse med en blændingsdekoration, der i givet fald er forsvundet ved en eftermiddelalderlig ommuring (små gule sten) fra og med blændingsbåndet.

Sakristiet er opført af mункesten i munkskifte over markstenssyld. Flankemurene har falsgesims, og taggavlen brydes af fem højblændinger, hvis oprindelige afdækning er forsvundet ved en eftermiddelalderlig ommuring af gavlkammene. Flankemurene har sekundære vinduer, som er yngre end 1862, da tilbygningen havde »et lille vindue mod øst«. ¹³ De nuværende, som dog næppe er meget yngre, har spidsbuede støbejernsrammer i muråbning, som udvendig er rundbuet, indvendig spids. Det indre dækkes af oprindeligt hvælv, hvilende på forlæg, undtagen mod koret, hvor der er muret en halvstens, nærmest rundbuet skjoldbue. I nordvæggen er der en antagelig oprindelig gemmeniche (jfr. vægskab). Forbindelsen med koret sker gennem en fladbuet dør med fals mod sakristiet og for stikkets vedkommende tillige mod koret.

Tårnet, som hviler på markstenssyld, er indtil mellemstokværket hovedsagelig opført af tilsvarende materiale; herefter i alt væsentlig af mункesten. Skibets vestgavl gennemføres af en spidsbuet arkade til tårnrummet, hvis spidsbuede støbejernsvindue i vest er fra restaureringen 1861-62, ¹³ men endnu har sit udvendige spidsbuede spejl i behold. Rummet overdækkes af samtidigt hvælv, hvilende på forlæg undtagen mod skibets gavl, hvor der er muret en spidsbuet, halvstens skjoldbue. Ribberne er halvstens, og der er lette overribber. I nordkappen ses to rektangulære spygat samt en sekundær åbning, hvori træør; i østkappen to *klokkerebhuller* med træforing.

Adgangen til mellemstokværket sker via en fritrappel til nordsidens smalle, udvendigt falsede overdør. Mellemstokværkets vægge brydes

af store fladbuede spareblændinger, af hvilke den vestre er tilmuret i nyere tid, mens udmuringen af den søndre (hvori smal lyssprække) er af ældre dato og sammenhørende med en større ommuring af tårnets sydside.

Klokkestokværket har til alle fire verdenshjørner et par fladbuede glamhuller. Udvendig er de falsede undtagen i vest, hvor falsen er udmuret ved reparation. Indvendig sidder glamhullerne på de tre frie sider i en høj, fladbuet blænding, mens østsidens blot har indre fals. De øst-vestvendte taggavle smykkes af syv høj blændinger, hvis oprindelige afdækning er gået tabt ved kammenes beskæring og ommuring. I midterblændingerne ses en rektangulær åbning.

Det store *kapel* i nord må ifølge sin gavlblænding henføres til tiden o. 1525. Det ufuldførte interiør, den sekundære indgangsdør og andre ændringer tyder på, at tilbygningen ikke er færdiggjort efter planen, muligvis fordi helgendyrkelse ikke længere var tilladt. Bygningen er opført af mункesten i munkskifte og hviler på markstenssyld; bomhullerne står udvendig åbne i op til fire rækker. Flankemurene har falsgesims, og taggavlen smykkes af en etagedelt blændingsdekoration, som er nært beslægtet med bl.a. Undløse, Kundby og Mørkøv (s.362, 627 og 778) samt Havrebjerg (Løve hrd.) fra 1527. Over fodlinjen er ni blændinger, der alle på nær de yderste har bevaret den vandret falsede afdækning. Herover et savskifte og fem høj blændinger, af hvilke den midterste tvedeles af hængestav på falset konsol. Højblændingernes oprindelige afdækning er tillige med kamtakkerne fjernet ved eftermiddelalderlig reparation, svarende til kirkens øvrige taggavle. I øst og nord er der et fladbuet, falset vindue, hvis lysning senere er mindsket og tilgittet.

Det indre var planlagt med hvælv, hvis rundbuede forlæg og delvis udmurede lommer med fortandinger endnu anes. I det nordøstre hjørne er ydermere bevaret de første skifter af en halvstens ribbe, som udgår fra et frem-spring, der er bevaret i vekslende højde langs de tre vægge. Her har det skullet fungere som

Fig. 4. Ydre, set fra nordøst. NE fot. 1979. - *Exterior seen from the north-east.*

en høj sokkel for væggenes skjoldbuefelter. Mod skibet skulle kapellet åbne sig i en bred, nærmest spærstikformet arkade, som længe har været lukket, omend den nuværende halvtstensmur ved skibets indre murflugt er af nyere dato.

I gavlen under vinduet er sekundært indsat en rundbuget, udvendig falset dør. Dette kan være sket tidligt som en følge af, at den oprindelige hensigt med tilbygningen blev opgivet. Døren og de tilgitrede vinduer antyder, at bygningen muligvis istedet kan have tjent som opbevaringssted for tiendekornet. 1862¹³ havde det bræddeloft og benyttedes som materialhus. 1927¹³ omtales det som kalkhus, da man ønskede nødtørftshus (bevaret i nordvestre hjørne) indrettet.

Våbenhuset er middelalderligt, men savner nu nærmere daterende enkeltheder. Materialet er marksten, som på hjørnerne er kvaderhugne,

samt tegl fra forskellig tid. Bygningen fremtræder helt præget af en i 1861-62¹³ gennemført restaurering. Ved denne lejlighed indsattes den spidsbuede dør og flankemurenes spidsbuede vinduer (støbejernsrammer); endvidere opsattes en ny taggavl med tre spidsbuede højblændinger over savskifte, ligesom store dele af østmuren ommuredes.

Eftermiddelalderlige ændringer og istandsættelser. Kirken har tydeligvis været dårligt vedligeholdt indtil nyere tid; herom vidner bl.a. det forhold, at ingen taggavl har bevaret kamtakkerne. 1816¹² var den i så dårlig forfatning, at synet indstillede ejeren til fortabelse af sine rettigheder, såfremt den ikke inden tre måneder var bragt i forsvarlig stand. Det blev dog ved truslen, og synet kunne senere godkende mur- og tømmerværk.

Tårnet har tydeligvis voldt mange problemer. Talrige skalmursankre, heriblandt nogle

Fig. 5. Indre, set mod øst. NE fot. 1979. - *Interior seen to the east.*

med initialer og årstal vidner om reparationer. Således læses på sydsiden omkring glamhullerne: »Anno 1773« og i vest over det spidsbuede spejl »HCA 1802« for Sæbygaards ejer, Haagen Christian Astrup. Ikke destomindre trængte tårnet i 1808¹² »højligent til reparation i søndre og vestre side«. 1860¹³ udhuggedes og genopførtes hele sydsiden. Denne istandsættelse må have været led i en *hovedrestauration*, som gennemførtes i 1861-62.¹⁷ Den omfattede foruden de allerede nævnte arbejder på våbenhus og tårn indsættelse af nye spidsbuede støbejernsrammer i korets og skibets *vinduer*,¹³ som begge har været større end den nuværende lysåbning. For skibets vedkommende en fladbuet åbning, som kan være senmiddelalderlig eller fra reformationsårhundredet, i koret en rund-

buet åbning af yngre dato. Den tilsvarende modernisering af vinduerne i sakristi og tårnrum nævnes ikke i forbindelse med arbejderne o. 1861, men er næppe væsentlig yngre. Det er tænkeligt, at ommuringen af korgavlen og opførelsen af en ny taggavl mellem kor og skib (med fladbuet dør mellem lofterne) også skal regnes blandt disse års aktiviteter, omend de manglende stilmæssige prætentioner snarere peger mod istandsættelsen i århundredets andet årti.

Tagværkerne er hovedsagelig af fyr og skal 1861¹³ være istandsat og fornyet. I de fleste afsnit ses dog hanebånd af eg, hvis udstemninger viser, at der er tale om genanvendt materiale.

Kirken står i dag hvidkalket med tage af røde vingesten (fornyet 1980). I sakristiet er der lud-

behandlet bræddegulv. Koret, som er hævet et trin over skibet og forsynet med et podium i den østligste del, har gulv af store ottekantede gulstensfliser, vekslede med små sorte kvadrater; muligvis stammer denne gulvbelægning fra restaureringen 1861. I skibet, hvis østligste del er hævet et trin, har midtergangen gule mursten på fladen med cementfuge, mens der i stolene og tårnrummet er ludbehandlet bræddegulv. Våbenhuset, hvis bjælkeloft er brunbejdset, har gule mursten, lagt i sand.

Opvarmning. 1881¹⁸ besluttedes at anbringe kakkelovn i nichen mod »kalkhuset« (d.e. nordkapellet), og 1916¹⁹ flyttedes ovnen til skibets nordøstre hjørne. 1937¹³ var nyt varmeanlæg installeret.

INVENTAR

Oversigt. Kirkens indre præges af nyanskaffelserne i 1860'ernes første år: altertavle, alterskranke og stolestader. Da de arkivalske oplysninger er yderst sparsomme, lades vi i uvished om forholdene i ældre tid. Dog er der fra middelalderen bevaret en font af gotlandsk kalksten, og prædikestolen er udført i Christian IV.s dødsår, 1648; den står afrenset, mens det øvrige træinventar nymalede 1962 efter anvisning af Ernst Trier, Vallekilde. Farverne er hovedsagelig blå, blågrønt og rosa.

Alterbordet er skjult bag en ny træbeklædning eller helt fjernet ved bordets restaurering 1864, da der i overfladen fandtes en *helgengrav* med relikviegemme. **Dækstenen*, af grøn serpentin, er rund, ca. 7,5 cm i tv. og 1,6 cm tyk. **Relikviegemmet* dannes af en sammenbøjet blyplade, og indeni ligger levninger af lærredslignende stof og et lille, sort, hornagtigt stykke. Kirkeejeren modtog tingene 1866 og skænkede dem da til Nationalmuseet (inv. nr. D26 og 27).

Alterklæde, fra nyeste tid, uldent, carrygult.

†*Alterklæder.* Ved synene 1808 og 1810 manglede alterklæde; først 1816 anskaffedes et af rødt silketøj med sølvgaloner.¹² 1862 var det af rødt bomuldsfløj med guldgaloner.¹³

Altertavle (fig. 6). Ifølge synsprotokollens notat 1865 var der »siden forrige år anskaffet ny altertavle - et smukt oliemaleri«.¹⁹ *Malenet*, fra o. 1725,²⁰ sidder i en enkel ramme af træ med

Fig. 6. Altertavle anskaffet 1865 (s. 951). NE fot. 1979. - Altarpiece from 1865.

trekantgavl foroven. Det er malet med olie på lærred og måler 134x95 cm. Motivet er Kristus på korset flankeret af Maria og Johannes; i baggrunden Jerusalem. Farverne er douce, Marias kjole blegrød, kappen blå, mens Johannes svøber en gul kappe om sig. Rammen, der 1960 stod i poleret eg, er gammelrosa med irgrønt og forgyldte lister.

†*Altertavler.* 1) Pietà, middelalderlig. 1812²¹ omtales en Maria med Kristi legeme på skødet, udkåret af en egeblok, »temmelig vel gjort«. Stykket ønskedes til (National)museet eller dog bevaret. 1848 nævnes for sidste gang et madonnabillede (pietæn?) »i mædelig forfatning«.²²

2) Kirkebeskrivelsen 1862¹³ omtaler en malet altertavle forsynet med bibelsprog, uden kunstnerisk værdi. Det synes at have været en

Fig. 7-8. 7. Alterstage, gotisk (s. 952). NE fot. 1979. - *Altar candlestick, Gothic*. 8. Dåbskande? af tin fra o. 1875 (s. 953). NE fot. 1979. - *Pewter baptismal ewer? c. 1875*.

så kaldt katekismustavle fra slutningen af 1500'rne som f.eks. i Farum, eller det kan have været en tavle som i Sønder Jernløse med male-ri i storfeltet og malede skriftsteder i sidefel-terne.²³

Altersølv. Kalk og disk skænket 1675 af kir-kens patron, Henrik Müller,²⁴ efter at det gam-le sæt var stjålet natten mellem lørdag og fjerde søndag i advent 1673 (jfr. Sæby).²⁵ Kalken er 25 cm høj, har sekstunget fod af vanlig barokform og pæreformet knop flankeret af indknebne led. Den er næsten identisk med kalk fra 1676 i Asnæs (Ods hrd.). Under fodpladen graveret skriveskrift: »Templi Halleslevensis Patrana Hinrico Müller T(hessaurario) regio anno 1675« (da kgl. rentemester Henrik Müller var patron for Hallenslev kirke 1675).

Den tilhørende, glatte disk er 17 cm i tv. Under fanen ses indprikket udslidt indskrift oprindelig svarende til kalkens. Eneste læsbare

ord nu er: »Thessaurario« (rentemester).

Oblatæske med låg, 1800'rne, fra Den kon-gelige Porcelænsfabrik, sort med guldkors og -kanter. Tilhørende *alterkande*, muligvis fra 1844.²⁶ Begge dele er omtalt 1862.¹³

To *skåle*, fra Bing og Grøndal, ligeledes sorte med guldkors og -kanter.

Inventariet 1647 opfører en *†tinflaske*.²⁷

Alterstager (fig. 7), senmiddelalderlig form, 39 cm høje, stående på tre meget høje fødder (9 cm). Høj fod- og lyseskål, cylinderformet skaft med to skafringe. 1902 var de to stager ind-byrdes lidt forskellige. Den ene, 32 cm høj, havde hvælvet fod og tre vulster på skaftet, mens den anden var af et rødligere metal og muligvis ældre, med kun to vulster på skaftet. Højde 30 cm. Af et fotografi fra 1901 fremgår, at ingen af dem havde fødder. Den sidstnævntes skaft og lyseskål svarer til de nuværende, men fodskålen synes ændret. - Syvarmet *stage*

fra o. 1900 og trearmet anskaffet 1913.¹⁹

Alterskranke, 1864,¹³ med drejede balustre af træ, halvrund.

Font (fig. 9), fra 1200'ernes slutning, af gotlandsk kalksten, tv. 80 cm, af den rundbuede bægerbladstype. Den halvkugleformede kumme har 12 rundbuede arkadefelter med små runde skiver på strengene under buerne.²⁸ Lige under randen er en hulkehl med spor af jernbånd. Glat cylinderformet skaft på cirkelrund fodplade, øverst med glat vulst, hvorover kummen er cementeret fast. Fonten har rødbrunlige malingrester og en del reparationer med cement. Afløb gennem et nyere hul i kummens side (sml. dåbsfad nr. 2). 1862 stod den ved østenden af fruenummerstolene, dvs. skibets nordøsthjørne, på en forhøjning med mursten.¹³ Efter en årrække (fra 1871?) at have stået i haven på Frihedslund, flyttedes fonten o. 1938 til kirkegården og 1940 til den nuværende plads i skibets nordøsthjørne.

†*Font*. 1871¹⁰ skænkede kirkeejeren Valdemar Hvidt en døbefont af cement, svarende til Solbjergs (Løve hrd.), med ottekantet kumme på cylinderformet fod.

Dåbsfade. 1) 1871, af plet, tv. 47 cm. Under fanen stempel for H. C. Drewsen.²⁹ Glat, med profilering i randen og versalindskrift på fanen: »Skænket af Waldemar og Mariane Hvidt til Frihedslund paa deres 25 Aars Bryllusdag d. 22 Mai 1871«. Svarende til Solbjerg (Løve hrd.). I sakristiet over skabet i nordvæggen. 2) 1940, af forsolvet messing, tv. 74 cm, tegnet af arkitekt Ole Falkentorp. Tunget, forgyldt profilering på fanen. I bunden lukker en skrue for afløb. Kittet fast i fontekummen.

†*Dåbsfad*. Et nyt dåbsfad anskaffedes 1856,²⁶ og 1862 nævnes et stort bækken af tin i døbefonten.¹³

Dåbskande (eller alterkande?). (Fig. 8), fra o. 1875? af tin.

Prædikestolen, med reliefskåret årstal 1648 i postamentet, har ældre himmel med adskillige fornyelser og opgang fra 1800'erne.

Det fornemme stykke er på fire fag, adskilt og flankeret af hjørnehermer (fig. 10b): Frelseren og de tre kardinaldyder samt en uidentifice-

Fig. 9. Font, fra 1200'ernes slutning, af gotlandsk kalksten (s. 953). NE fot. 1979. - *Font of Gotland limestone*.

ret dydefigur, som står nærmest opgangen. Dernæst følger formentlig Troen med åben bog i venstre hånd, attributtet i højre, antagelig et kors, mangler, Frelseren med højre hånd løftet velsignende og verdenskuglen i venstre, Håbet med anker i venstre hånd og til sidst nærmest væggen Kærlighed med hjerte i højre hånd. Hermeskafterne har store frugtbundter og masker, nederst flammeornament og over dydernes hoved udtrukne volutter omkring et led af en æggestav. På skafternes sider er markeret klædebon, som hænger bag dyderne. Inden for storfelternes profilister ses fremstillinger af de fire evangelister siddende under fladsnitsdekorerede bueslag med maske på slutstenens plads (fig. 10-11). Der er ingen pilastre, men i stedet tarmlignende skyformationer, som går op under bueslaget og følger dets kontur. Under evangelisterne en kartouche omkring skrifttavle hvorpå evangelistnavnet med fordybede ver-

Fig. 10a-b. a. Prædikestolsfelt med evangelisten Mattæus. b. Hermer: Troen?, Frelseren og Håbet, sml. Fig. 5 (s. 953). NE fot. 1979. - a. *Pulpit panel with St. Matthew*. b. *Terms: Faith? The Saviour and Hope*.

saler: »S Mativs«(!), »S Marcvs«, »S Lvcas« og »S Johannes«. De sidder alle med opslået bog, undtagen Mattæus, der støtter en lukket bog på det ene knæ, mens en åben ligger ved hans fødder. Over deres hoveder sidder glorier, anbragt skråt ud fra bagvæggen; i sviklerne englehoveder. På det karnissvungne postament er der bruskbarokke skæringer omkring glatte felter med »An(n)o« og »1648«, på hjørnerne ens løvemasker. Gesimsen har glat frise og kronliste med skæringer svarende til postamentets. På hjørnerne sidder bøjler med englehoved.

Rygskjoldets to felter er glatte; til den ene side en smal, udsavet vinge og tilsvarende hængestykke.

Himlen har fem frie sider, hvorunder en ud-

savet liste; over de tre midterste fag udsavede, yngre? topstykker. Gesims med glat frise hvorover æggestav. På undersiden syv uregelmæssige felter omkring midtfelt.

Opgangens panel har to glatte spejlfyldinger, og stolen hviler på bærestolpe fra dette århundrede. Den står afsyret og voksbehandlet, kun felterne på himlens underside er malet mørkeblå. I skibets sydøsthjørne.

Stolestaderne, fra 1862,¹³ er enkle bænke. Oprindelig egemalede, nu lys blågrønne med mørkere ryglæn. 1916 anskaffedes en stol til præsten.¹⁹

†*Skriftestol*. 1734 var skriftestolen og bordet i sakristiet meget brøstfældige.³⁰ 1810 manglede knæfald med rækværk om (samme?) stol.¹²

Fig. 11a-b. Prædikestolsfelter. a. Evangelisten Markus. b. Evangelisten Lukas, sml. Fig. 5 (s. 953). NE fot. 1979. - *Pulpit panels. a. St. Mark. b. St. Luke.*

Vægskab, 16-1700'rne? Forsiden måler 105 x 74 cm, og skabet springer 14 cm frem fra væggen. Dørfløjen har én fylding og de indrammende paneler hver to, alle kantet af profilister. Egetræsmalet. I sakristiets nordvæg.

Pengeblok, 1857, højde 75 cm. Af én bjælke, udhulet foroven. Lukkes i toppen med jernlåg, hvori pengeslids. På kanten under låget er udskåret: »W S 1857« (muligvis for kirkeejeren J. Vilhelm Saxtorph på Frihedslund). Lyseblå. Fastgjort med vinkeljern til våbenhusets nordvæg øst for døren.

†*Pengetavler*. 1831 nævnes, at tavlerne til ombæring i kirken er »uanstændige«²⁶

Pengebøsse, 1800'rne,³¹ af kobber. Klokkeformet med pengetragt i låget, der lukkes med

krampe. Låsen mangler. Står på hylde på stolestadegavl ud for indgangen.

Dørfløje. Ældst er døren til nordkapellet; den består af tre brede egeplanker sammenholdt af to vandrette revler. På ydersiden er slået seks yngre lodrette planker. De øvrige døre er formentlig fra 1800'rne. Indgangsdørene til våbenhuset og mellem dette og skibet er fra 1862,¹³ med flammering på den ene side. Døren mellem kor og sakristi har ældre gangjern og flammering mod koret. Farveholdningen svarer til inventarets, dog er yderdørene grønne udvendig.

Orgel, bygget o. 1895-1900 af Frederik Nielsen, Århus, til Åsted kirke (Hjørring amt). Overtaget 1953 af Th. Frobenius & Co., Kgs.

Fig. 12. Indre, set mod vest. NE fot. 1979. - *Interior seen to the west.*

Lyngby, der efter en ombygning og omdisponering solgte det til Hallenslev kirke 1956. Et manual med fire stemmer. Oprindelig disposition: Bordun 16', Principal 8', Gedakt 8', Oktav 4'.³² Mekanisk aktion, sløjfevindlade. Standardfacade med sekundært gitterværk på prospektpibernes plads. I tårnummet.³³ Et *†harmonium* anskaffedes 1874 fra Petersen & Steenstrup, København.³⁴ I skibets sydøstre hjørne neden for prædikestolen.

Salmenummertavler, 1831,²⁶ til skydenumre, seks rækker i profileret rammeværk. I første og fjerde række står malet med hvid fraktur: »Før Prædiken« og »Efter Prædiken«. Sortmalet med hvide tal, rammen lyseblå.

Kirkestævnetafle, 17-1800'rne, sort med hvidmalet fraktur: »Lyses til Kirkestævne«. Kun 19x31 cm, udsavet foroven.

To *lysekroner*, fra o. 1950, barokform, hænger i skibet, mens tre lamper fra århundredets begyndelse ligger på loftet.³⁵

Hatteknager, fra o. 1900, af træ. I våbenhuset.

Klokker. 1) 1613, støbt af Borchardt Gelgiesser, tv. 90 cm. Versalindskrift på halsen mellem profillister: »Borchardt Gelgiesser me fecit an(n)o 1613 si dev's pro nobis quis contra nos«. Glatte hanke. Over indskriften liljefrise, på slagkanten profillister. Ophængt i slyngebom. 2) 1868, tv. 72 cm. »Omstøbt af Gamst & Lund's Eftf. i København 1868«. Versalindskrift under bred liljefrise om halsen. Profillister på slagkanten. Ophængt i slyngebom.

†*Klokker*. 1) Ved klokkeskatten 1528 afleveredes en klokke, der vejede 1 skippd. 3 lispd.³⁶ 2) 1639, støbt af Claus van Dam, mindre end klokken fra 1613. Indskrift: »Durch das Feuer bin ich geflossen Meister Claus van Dam 1639«.³⁷ 3) 1833, »støbt af Johann Jacob Ritzmann i København 1833«¹³ til erstatning for klokken fra 1639, der var revnet 1808.¹² Det er vel denne klokke, der omstøbes igen 1868.

Klokkestol, 1861,¹³ af fyr.

KILDER OG HENVISNINGER

LA. Ars-Løve hrdr.s provsti. Synsprot. 1862-1932. - *Ved embedet*. Synsprot. 1925-19(82). - Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

NM2. Præsteindberetning til Oldsagskommissionen 1808. Indberetninger ved pastor A. Riber 1893 (klokker), C. M. Smidt 1902 (bygning), J. Olrik 1902-03 (inventar), P. Nørhund udat. (tilføjelse til bygningsbeskrivelse 1902), E. Trier 1960 (farvemæssig istandsættelse af inventar), Mogens Larsen 1978 (prædikestol), Marie-Louise Jørgensen og Birgitte Skov 1979 (inventar og gravminder), Hugo Johannsen 1981 (bygning). - Bygningsbeskrivelse ved Hugo Johannsen, inventar og gravminder ved Marie-Louise Jørgensen og Birgitte Skov. Redaktionen afsluttet juni 1983.

Tegninger. *NM2*. Plan ved M. Brahde 1966.

¹ Roskildebispens jordebog s. 163.

² DiplDan. 2. rk. XII, nr. 153 og 3. rk. III, nr. 192.

³ De ældste danske Arkivregistraturer, 1885, IV, 251.

⁴ 17. jan. 1533 fik en præst ved navn Knud kald på kirken i henhold til et af Roskildebispens Joachim Rønnow udstedt brev, som findes afskrevet i pastor F. C. Lassons indberetning til Oldsagskommissionen, dat. 24. dec. 1808 vedr. Sæby og Hallenslev kirker.

⁵ Ifølge en fortegnelse over stiftelser, donationer

m.m. fra 1742 skal Hallenslev 1553, i Oluf Olufsens tid være blevet annekteret Sæby af hr. Knud Olufsen, jfr. LA. Bispearkivet. Løve hrd. 1690-1820.

⁶ Landebogen s. 120.

⁷ RA. DaKanc. Sjællandske Tegneiser 1653, 19.juli (med indlæg).

⁸ 2. april 1702 siges kirketienden at være lagt fra Henrik Müller til Sæbygårds ejer Johannes Finche ved en bestemmelse af 9.nov. 1682, jfr. RA. Rtk. Tiendetakationer, hartkornsspecifikationer: 313.1. Kommissionen af 18. april 1702 (Kalundborg, Dragsholm og Sæbygård amter). Det skal bemærkes, at Müllers svigersøn først 1688 overtog Sæbygård, som Emanuel Texeira i 1682 havde overtaget efter Müller.

⁹ Frihedslund oprettedes af Sæbygårds ejer fra 1779-97, Arnoldus Falkenskiold, der efter hovedgårdens salg beholdt Frihedslund. Hertil hørte Hallenslev kirke i det mindste fra 1809, jfr. RA. DaKanc. A30. 1809. Fortegnelser over kirker og disses ejere. Endnu 1802 tilhørte kirken dog Sæbygård, hvilket fremgår af initialerne på tårnets skalmursankre.

¹⁰ LA. Bispearkivet. 1862-79. Kirkesyn.

¹¹ I forbindelse med udvidelsen 1876 hedder det blot, at »flytningen af en del af ringmuren er sket«. Ved nedrivningen af sydturen 1982 fandtes indmuret en flaske med indridsede navne og årstal, som godtgjorde, at denne mur, der i materiale og teknik svarede til de øvrige yngre mure, var opført 1876. På flasken læstes navnet på kirkeejeren og dennes forvalter: »Vald. Hvidt« - »Peter Mathiesen Forvalter 29.5.1876«.

¹² LA. Holbæk. amts provsti. 1808-23. Synsforretn.

¹³ Ved embedet. Synsprot. 1925-19(82).

¹⁴ Indgangen ønskedes forandret ved, at »den øverste bue udtoges og det øvrige rettedes«, jfr. note 13.

¹⁵ En tredeling af kirkens længde, hvorved koret omfatter en tredjedel, skibet resten, kan tit iagttages i romanske stenkirker, jfr. Sønder Jernløse og Hagested (s. 130, fig. 3; s. 527, fig. 2). Ofte lægges delingen forskelligt. Eksempler på at kirkvadratet indbefatter triumfmurens vestside kendes bl.a. fra Herstedvester og Ørsted (jfr. DK. Kbh. Amt s.2188f. og 2196).

¹⁶ Jfr. Sønder Asmindrup, Hørby og Hjembæk (s. 182, 491 og 681).

¹⁷ Jfr. RA. Kultusmin 1. Dep. 1848-1916. Journalsager og note 19.

¹⁸ Jfr. note 13 og 19.

¹⁹ LA. Ars-Løve hrd.s provsti. Synsprot. 1862-1932.

²⁰ Sml. f.eks. malerier af Hendrik Krock eller Magnus Berg (jfr. DK. Frborg. s. 1866-67 og 1948). Se også Sigrid Theimann: Hinrich Krock 1671-1738. Der Hofmaler im absolutistischen Dänemark, 1980.

²¹ I Antiquariske Annaler, 1812, I, 354. Monumenter, som i Følge Commissionens Andragender til det kongelige danske og slesvig-holstenske Cancellie i 1809 og 1810 efter disse Kollegiers Foranstaltning ere blevne fredede.

²² NM2. Håndskriftsaml. J. H. Larsen: Bidrag til topografisk beskrivelse ... 1848.

²³ DK. Frborg. s. 2490 med fig. 12 og s. 143f.

²⁴ Fra 1674 ejer af Selchausdal (Gundetved).

²⁵ RA. Universitetets arkiv. Sæby rgsk. 1603-1732.

²⁶ LA. Ars-Løve hrd.s provsti. 1831-61. Synsforretningsprot.

²⁷ LA. Løve hrd.s provsti. 1647-1785. Herredsbog.

²⁸ Mackeprang: Døbefonte, s. 387, 412. Tilsvarende kendes fra Sejerø (Skipinge hrd.), hvor skiverne dog er større, og fra Butterup (jfr. s. 72 med fig. 15).

²⁹ Om H. C. Drewsen, se Christian Waagepetersen: Dansk Sølvplet før 1900. En foreløbig oversigt med to facsimilerede kataloger fra H. C. Drewsen 1861 og 1883. Kalundborg og Omegns Museums skrifter nr. 3, 1975.

³⁰ LA. Stiftsøvrighedsarkivet. 1730-34. En del kirkesyn m.m.

³¹ Omtalt 1862 (jfr. note 13).

³² Meddelelse fra Th. Frobenius & Sønner.

³³ Yderligere oplysninger findes i Orgelregistranten.

³⁴ Petersen & Steenstrup: Harmoniumsfortegnelse. 1915.

³⁵ Jfr. note 19, år 1913. En af dem ses på ældre udat. fotografi.

³⁶ RA. Rgsk. ældre end 1559: Fortegnelse over indkrævede klokker.

³⁷ LA. Bispearkivet. Hist Efterretn. til HofmFund.

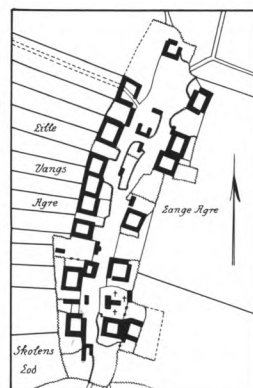

Fig. 13. Landsbyplan 1785. - Village map 1785.